

קוצו של יוד

- Try to understand the invalidation being discussed, why each is invalid, and the implications of this for different laws.
- In addition to these sources, see the Rabbi Soloveitchik book, chapter 18.

1. רש"י, תוס' על הסוגיא
2. רא"ש הלכות ספר תורה אות יב
3. מרדכי אות תקנב

4. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קג עמוד ב

ווי"ן יוד"ן [יוד"ן] ווי"ן. פירוש שלא יקצר ה"ו ושלא יאריך רגל ה"ד, ולמדנו מכאן כי ראש ה"ד העליון כראש ה"ו ולא כראש הז"ן, וצריך ה"ד לעשות לה בסוף הגג העליון שתי נקודות אחד למעלה ואחד למטה, שכן אמרו בפסיקתא כי ביה י" צור עולמים העולם הזה נברא בה"א העולם הבא נברא ב"ד, מפני מה יש לה נקודה אחת למטה רמז למתים שיורדים למטה לגהינם, ונקודה אחת למעלה רמז שעתידין לעלות, וכן הוא בירושלמי דחגיגה, ונראה כי [זהו] מה שאמרו בהקומץ (כ"ט א') על קוצו של י"ד, [ולא כפרש"י דקוצו של י"ד] הוא הרגל הימני שכפוף למטה, חדא דהוא רגל מיקרי, ועוד דהא פשיטא שהוא מעכב כי הוא עיקר צורת ה"ד, אלא ודאי כדאמרן, אבל מה שאמרו בפרק הקומץ כי ה"ד ראשו כפוף, וכן הוא בירושלמי בחגיגה, [נראה] שהוא נאמר על הרגל הימני הכפופה, אי נמי כי על הנקודה של מטה שאמרנו אומר כן, ויש שפירשו כי קוצו של י"ד הוא בסוף הרגל הימני, וצריך להזהר בכולם לצאת ידי ספק, ויהא צורתה כזו /במקור יש שרטוט וכן להלן/.

5. סיכום - מתיבתא

ראשו כפוף	קוצו של יוד	
	רגל ימין	רש"י
התג שטצד שמאל למטה	התג שטצד שמאל למטה	ר"ת
רגל ימין	התג שטצד שמאל למעלה	רא"ש
רגל ימין	סוף רגל ימין	ריטב"א

6. ספר העיטור שער א - הלכות תפילין דף נז טור א

ד' פרשיות שבתפילין מעכבין זו את זו ואפי' כתב א' מעכבין פשיטא לא נצרכא אלא לקוצו של י"ד והיא תגא דיו"ד קדש לי וה"ה לכולהו תגא דכתיבין ובשימושא רבא כתב אלפ"א בית"א ואלו הן ה"ץ ו"ס ש"י ל"מ ע"ת ב"פ' קדש ב"ר הז"ס א"ך דק"א ב"ה ט"ט בפרשת כי שעטנ"ז נ"ץ במזוזה ואמר רבא בשימושא של תפילין דלא בדק בהנך אתוותא פסילי גמירי ה"נ פשיטא דתגין הלמ"מ ניהו כדאיתא בשבת כשעלה משה למרום מצאו לקב"ה קושר כתרים וכו'.

7. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קג עמוד ב

אמר רבי יהודה מצינו שם קטן משם גדול. מי דמי? מ"ם דשם סתום, מ"ם דשמעון פתוח! - אמר רב חסדא: זאת אומרת, סתום ועשאו פתוח - כשר. מיתבי: וכתבתם - שתהא כתיבה תמה; שלא יכתוב אלפין עיינין, עיינין אלפין, ביתין כפין, כפין ביתין, גמין צדין, צדין גמין, דלתין רישין, רישין דלתין, היהין חיתין, חיתין היהין, וויין יודין, יודין וויין, זיינין נונין, נונין זיינין, טיתין פיפין, פיפין טיתין, כפופין פשוטין, פשוטין כפופין, מימין סמכין, סמכין מימין, סתומין פתוחין, פתוחין סתומין.

8. בית יוסף אורח חיים סימן לו

וכתב האגור י"ד הרגל יעשה קצר ועקום כלפי שמאל שלא תדמה לו"ו וכתב עוד השני קוצות יעשה ב"ד בטרם יתחיל לכתוב אות אחרת כי פסולה היא בלא אלו השני הקוצות לדברי ר"ת עכ"ל כלומר ואם כתב אות אחרת תחלה ואחר כך עשה הקוצות הוי כתב שלא כסדרן ויגנוז: וז"ל הר"י אסקנדרני נמצא בהגהות מיימון שמעתי שקוץ ה"ד מעכב לר"ת מכל מקום בתפילין ומזוזה אם לא עשאן לא פסל מאחר ששם י"ד עליה אפילו בלא אותו קוץ שמצד שמאל אבל ברגל של צד ימין אם לא עשאה בתחלה אין לתקנה אח"כ בתפילין ומזוזות משום שאין נקרא י"ד בלא אותו רגל ונמצא כותבן שלא כסדרן עכ"ל:

9. תרומת הדשן סימן רל

שאלה: /עיינין לקמן סי' רל"ו שו"ת שו"ת לזה/ ש"ן ועי"ן שבגט אם היודין שבתוכה אינם נוגעות בהן, וכן מה שאחורי הצד"י והי"ד שעל האל"ף אם אין נוגעין בהם אבל הם סמוכים כ"כ שהתינוק קורא האות בלי גמגום, יש קפידא כה"ג או לאו?

תשובה: יראה דלכאורה מוכח מדברי הגאונים דיש קפידא בכה"ג אפי' לעכב, שהרי כתב בא"ז הגדול וז"ל: וצריך לכתוב כתיבה גסה ולא משיט"א ואפילו קוצין של י"ד מעכבין בגט ע"כ. ובהגה"ה גדולה במיימון בהלכות תפילין כתב וז"ל: והנה מורי רבינו שי' פסל לי תפילין שהיו של אבא מרי ז"ל, רק בשביל מקצת היודין שעל האלפין ומקצת היודין שבתוך ה"ינין ומקצת רגלי התו"ן לא היו נוגעים בגוף האות, וכתב דלא גרע מקוצו של יוד דאמרין פרק הקומץ /מנחות דף כט ע"א/ דמעכב דבעינין כתיבה תמה ושלימה ולא פסוקה ושבורה כדאמר וכתבתם בכתיבה תמה. ותדע שעל מקצתה שאינה תמות ומחבורת תמהו חכמים והוצרכו לדורשו ע"כ. הרי כתב בהדיא דבנ"ד לא גרע מקוצו של י"ד ובקוצו של י"ד פוסל א"ז בגט. ואין לומר אדרבה מדלא פוסל מהר"ם אלא משום דכתב וכתבתם כתיבה תמה ולא שבורה ופסוקה, וגבי גט לא בעי כתיבה תמה כדמייתי בתוס' ובאשירי ובמרדכי פ"ב דגיטין, דמהווא טעמא מכשירים בגט אינה מוקף גויל אף על גב דבתפילין ומזוזות פסול. ואפי' לדברי ספר התרומה דפוסל בגט אינו מוקף גויל לא פסיל ליה משום דבעי כתיבה תמה, אלא משום דלא איקרי אות דלא ידעינן היכן האות כלה כדמפרש התם בהדיא, משא"כ בנ"ד דניכר האות אפילו לתינוק כדפרישית. די"ל דמהר"ם תרי טעמא קאמר, וכך ר"ל חדא דלא גרע מקוצו של י"ד ובעינין לכתוב האותיות כמו שנתנו לנו מסיני כל האותיות מחוברים גוף אחד, חוץ מן

הה"א והקוף לדדרשא אתיא כדאיתא פ' הקומץ רבה /מנחות כט ע"ב/ ובפ' הבונה /שבת קד ע"א/. ועוד אפילו אי הוה קוצו של י"ד לא מעכב הכא מעכב בתפילין משום דבעי כתיבה תמה ולא שבורה ופסוקה. ולפי זה בגט נהי דמשום כתיבה תמה לא מעכב מ"מ תיפוק ליה מטעם ראשון דבעי לכתוב האותיות כמו שנמסרו לנו מסיני. והכי משמע באשירי דכתב בסוף גיטין בסדר כתיבת הגט וז"ל: ויזהר שירחיק רגל הה"א דלמהך דלא לשתמע כי חוכא, ובכל רגלי הה"א צריך להרחיק כדאיתא פ' הקומץ /מנחות כט ע"ב/ מ"ט תליא לכרעיה דה"א, אלא בה"א דלמהך צריך להזהר יותר ע"כ נראה דר"ל יזהר שירחיקה יותר. והשתא נראה להוכיח דע"כ סבר אשירי דפסול בדיעבד אם הדביק רגל דשאר הה"א, דאי לא הכי מאי צריך לפרש דצריך להרחיק יותר בה"א דלמהך נימא דלעולם אינו צריך אלא כשאר הה"א, ואפ"ה שפיר מזהיר תלמודא עליה משום דפסול לה"א אפילו בדיעבד אי אתי בעל ומערער, אפילו לרב האי גאון ובעל העיטור כדאיתא באשירי. אע"כ אם אין הספר רוצה לומר שירחיק יותר אלא רוצה לומר שלא ידביקנו לגמרי, תיפוק ליה דפסול בדיעבד בלא טעם דחוכא כיון דהוכחנו דפסול ומעכבה אם הדביק אותם שדרכם להיות נפרדים, ה"ה אם הפריד אותם שדינם להיות דבוקים וגוף אחד....

10. הגהות מיימוניות הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק א

י אמרינן בפרק הקומץ מאי טעמא ראשו של י' כפוף מעט ותנן נמי אפילו כתב אחד מעכב פשיטא לא נצרכה לכדרב יהודה אמר רב דאמר קוצו של י"ד מעכב פירש"י דזהו רגל ימין שכפוף למטה וקשה דפשיטא שזהו גוף האות ועוד דראשו כפוף משמע לצד שמאל שזה של צד ימין נקרא רגל לפיכך פירש רבינו תם שראש שמאל של י"ד כפוף מעט. וכן משמע בפסיקתא דאמר מפני מה י"ד נקודה אחת למטה רמז לרשעים שיורדים לגיהנם ונקודה אחת למעלה רמז שעתידין לעלות וי"ד כפוף רמז לבאי עולם שיהיו כפופים וכו' אלמא דיש לה תג למטה לצד שמאל וכן למעלה ויכול להיות שקוצו של י"ד דפרק הקומץ היינו אותו שלמעלה וי"ד כפוף היינו רגל ימנית דאילו של שמאל קרי ליה נקודה למטה וצורתו כזה (י):

11. רמב"ם הלכות תפילין ב:ט

12. טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעד

אם חסר אלה הזיונין כתב הרמב"ם שאינו פסול ויראה שהוא פסול כיון דאמר רבא ז' אותיות צריכין ג' זיונין מעכבין וכן יראה מלשון א"א הרא"ש ז"ל שכתב בהלכות תפילין על מ"ש בשימושא רבה שצריך בתפילין תגין אחרים חוץ משעטנ"ז ג"ץ אם חיסר מהן פסולים וכתב א"א הרא"ש ז"ל על דבריו ולא מסתבר כלל למיפסל תפילין בשביל תגין אלו כיון שלא הוזכרו בתלמוד ע"כ וכיון שנתן טעם לדבריו בשביל שאינן מוזכרים בתלמוד מכלל דבחסרות תגין שעטנ"ז ג"ץ שמוזכרים בתלמוד פסול וכן דעת ר"ת: